

áthárítását. Az országgyűlést ugyanis nem kérdezték meg a háború megindításakor, tehát most, mikor baj van, ne akarják reá hárítani a felelősséget. Nem hagyhatom jóvá az ország községeinek és városainak oktalan kiürítését, kirablását, felgyújtását és robbantásokkal való elpusztítását. Nem hagyhatom jóvá azokat az előttem ismeretlen szerződéseket vagy ígéreteket melyeket Szálasi és kormánya a háborúval kapcsolatban bárkinek javára kötöttek, vagy tettek ember- és hadianyag, élelmiszer, stb. szolgáltatása, valamint városaink és községeink kiürítése és elpusztítása tekintetében, s amelyeket nem is tárnak fel az országgyűlés előtt.”

Ezután elmondja, hogy november 4-én, távollétében az országgyűlés letárgyalta és elfogadta a törvényjavaslatot. A felsőházban a püspökök közül csak Zadravecz volt jelen. „A Nemzetvezetőt eskütételre a képviselőház és a felsőház együttes küldöttsége hívta meg. Ez utóbbinak Zadravecz c. püspök is tagja volt.” A feljegyzésből tehát világosan kitűnik, hogy november 2 óta Serédi nem hagyta el többé Esztergomot, így nem volt jelen sem a törvényjavaslat tárgyalásán, sem Szálasi eskütételénél november 4-én.

„Mindezek után arra kérem Szent István királyt, Szűz Szent Margitot és a többi magyar Szenteket és Boldogokat, elsősorban pedig a Magyarok Nagyszonyját, hogy oltalmazzák szegény hazánkat és mentsek meg a végpusztulástól!” — fejeződik be Serédi bíboros történelmi feljegyzése.

Valaki, aki — ha ellentmondásosan is — jelentős befolyást gyakorolt az ellenforradalmi korszak magyar történelmére, halála előtt szembenézett önmagával és a végkifejlet tragikus fényénél felismert bizonyos igazságokat is. Örömmel fedezzük fel írásában a becsületes szándékokat és le kell vonnunk tévedéseinek tanulságait.

DOKUMENTUM

NON RECUSO LABOREM

SERÉDI PRÍMÁS VÉGRENDELETÉBŐL

Az egymást követő napok rendjében a három évtized előtti sorsdöntő eseményekre emlékeznek már hónapok óta az egész ország. Március 29-hez nem fűződik ilyen emlék, mégis meg kell állnunk ezen a napon, hogy kegyelettel emlékezzünk Serédi Jusztinián bíboros, prímás, esztergomi érsekre, aki harminc évvel ezelőtt ezen a napon lépte át az örökkévalóság küszöbét.

A megelőző hónapok bombatámadásai lakhatatlanná tették az esztergomi érseki palota dunai szárnyát, csak a védettebb utcai homlokzat földszintjének egy erős boltozatú szobája nyújtott fedelet számára. Egészsége leromlott, de gyengülő erővel is hű maradt jelmondatához: „Non recuso laborem”.

1945. március 29. a nagyhét csütörtöke volt, meleg tavaszi nap, ragyogó nap-sütéssel. A palota udvarán szorgalmas munka folyt, hogy a feltámadás ünnepe megtisztuljon a sok törmeléktől. Ennek a napnak délelőttjén érkezett Budapestről Esztergomba az első vonat, utasai között az Actio Catholica vezetőivel. Serédi nyomban fogadta őket és meghallgatta jelentésüket a főváros ostromának nehéz napjairól — és nem sokkal ezután, a kora délutáni órákban megállt szívének dobogása.

Gazdag életútjának rövid összefoglalását 1944. október 8-án kelt végrendeletéből vesszük: „Először is soha el nem múló hálát adok a Gondviselő Istennek, hogy a magyar nyelvterületen fekvő pozsonymegyei Deáki községben, tizenegygyermekes, szegény de szorgalmas, becsületes és vallásos, katolikus és magyar szülők gyermekének születtem; hogy nagy családjunkban nemcsak a szülői, hanem a testvéri szeretetet is élveztem; hogy Markó Pál derék kántortanító és Gulyás Elek bencés plébános irányítása mellett a deáki róm. katolikus elemi iskolában tanulhattam; továbbá, hogy jó szüleim, valamint idősebb testvé-

reim, kivált Marcell bátyám és Franciska nagynéném segítségével, nagyrészt a jóhírű pozsonyi kir. kat. főgimnáziumban végezhettem középiskolai tanulmányaimat.

Hálás szívűből köszönöm a jó Istennek, hogy szerzetesi és papi hivatásommal a Pannonhalmi Szent Benedek rendbe vezérelt, és hogy kiváló pannonhalmi előjáróimtól és tanáraimtól nyert nevelésem és oktatásom alapján Fehér Ipoly főapát úr jóvoltából a győri bencés főgimnáziumban letett érettségi vizsgáim után filozófiai, teológiai és kánonjogi tanulmányaimat a Szent Anzelmről nevezett római bencés egyetemen végezhettem: továbbá, hogy egyetemi tanulmányaim befejezése után Gasparri Péter bíbornok úr öminenciája kegyes meghívására, rendfőnököm hozzájárulásával, a kánonjogot kodifikáló pápai bizottság tagjaként saját magam tudományos képzésére, a magyar bencések és a magyar haza javára, a római katolikus anyaszentegyház szolgálatában az új egyházi törvénykönyvön és annak jogforrásain teljes harminc esztendőig (ebből a múlt világháború alatt három évig XV. Benedek pápa parancsára Gasparri bíbornok úr vendégeként a Vatikánban) dolgozhattam; hogy eközben a római Szent Anzelm egyetem kánonjogi fakultásán és a XI. Pius pápától felállított Pápai Levéltár-rosképző Főiskolán nyilván. rendes egyetemi tanárként működhettem; hogy a Római Kuria több szent kongregációjában (S. C. Orientalis, Sacramentorum, Concilii, Religiosorum, Negotiorum Eccles. Extraordinariorum, Caeremonialis), valamint az Apostoli Szentsek mellett felállított magy. kir. követségben, mint kánonjogi tanácsos, dolgozhattam és ugyanakkor nemcsak a Pannonhalmi Szent Benedek rend, hanem az összes magyar egyházmegyék római kuriai ügyvivőjének tisztét is betölthettem.

Isten után különösen hálát adok a Pannonhalmi Szent Benedek rendnek, amely engem szerzetesi és papi hivatásomban felnevelt és megtartott; továbbá Gasparri Péter bíbornok államtitkár úrnak és XV. Benedek pápa őszentségének, akik bíbornoki, magyar hercegprímási és esztergomi érseki kinevezésemet akaratom ellenére is előkészítették, végül XI. Pius pápa őszentségének, aki a kinevezést minden ellenkezésem dacára legkegyelmesebben eszközölte.

De ezután is mélységes köszönetet mondok XII. Pius pápa őszentségének, aki bíbornok-államtitkár korában kérésemre kegyesen vállalta s egyházunk és hazánk javára fényesen betöltötte a Budapesten tartott XXXIV. eucharisztikus világkongresszus pápai legatusi tisztét.

Hálás köszönetet mondok a nagyméltóságú magyar püspöki kar tagjainak, székesfőkáptalanomnak, összes papjaimnak és híveimnek, valamint a magyar királyi kormányok, a magyar törvényhozás, közigazgatás és igazságszolgáltatás számos tagjának, a magy. kir. államrendőrségnek, a magyar államvasutaknak és postának, végül Budapest székesfőváros vezetőinek és közönségének, hogy engem főegyházmegyém, a magyar katolicizmus és a magyar haza igazi javának munkálásában jóindulattal támogattak.

Különös hálával emlékezem meg kedves munkatársaimról, közöttük elsősorban dr. Meszlényi Zoltán, sinopei püspök, segédpüspök és dr. Drahos János apostoli protonotarius, kanonok, érseki általános helynök urakról, továbbá mindazokról, akik esztergomi és budapesti főegyházmegyei hivatalaimban működtek és nekem főpapi, liturgikus kötelességeim ellátásában, egyházkormányzati, bírói, tanügyi és a katolikus akcióval kapcsolatos munkámban, egyházművészeti kérdésekben, valamint néhai Rezner Tibold, pannonhalmi bencés, gazdasági főtanácsos úrral együtt gazdasági ügyeimben odaadó, hűséges szolgálatukkal segítségemre voltak.

Köszönöm kispapjaimnak is, hogy szent hivatásukra általában példás buzgósággal készültek és hogy ezzel nekem is atyai örömet szereztek.

Végül hálás szívűből köszönöm elemi iskolai tanítóim, középiskolai tanárain, egyetemi tanárain, továbbá az esztergomi főegyházmegye területén működő katolikus tanárok és tanítók, valamint összes gazdasági és egyéb alkalmazottaim buzgó munkáját és hűséges ragaszkodását.

Ha a felsorolt, vagy fel nem sorolt személyek közül valakit megbántottam, vagy igazságtalanul megszorítottam volna, ezért — bár szándékosan ilyesmit tenni soha nem akartam — magyar katolikus emberhez és Isten szerény szolgájához illő alázatossággal bocsánatot kérek; ha pedig akadt volna valaki, aki engem megbántott, annak teljes szívemből megbocsátok.”

Ezt a megemlékezést alig zárhatnók méltóbb módon, mint a végrendelet búcsúszavainak idézésével: „Minthogy bennem teljesen összeforrnt magyar és katolikus

mivoltom, úgyhogy egyik a másikat nemcsak soha el nem nyomta, hanem inkább mindig előmozdította: azért római katolikus anyaszentegyházamat és magyar hazánkat mindig egyszerre, egyformán, igazán és önzetlenül akartam szolgálni, abban a biztos tudatban, hogy így összefonódva tökéletes a szolgálat, míg különválasztva sokszor tökéletlen, sőt néha veszélyes is lehet. Ebből a szempontból viszontagságos életemre visszatekintve különösen is hálát adok az isteni Gondviselésnek, azért a ritka kegyelemért, hogy nemcsak egyházi vonatkozásban, hanem a magyar társadalmi és gazdasági, valamint a bel- és külpolitikai életben is, még a legsúlyosabb körülmények között sem törődtem emberi tekintetekkel, vagy népszerűtlenséggel, hanem mindig következetesen hirdettem és követtem a változatlan igazságot, úgyhogy súlyos megnyilatkozásaimat soha nem kellett sem visszavonnom, sem módosítanom, vagy magyarázgatnom, sem előbbi cselekvési módomat megváltoztatnom, vagy letagadnom. Utolsó utamról szeretném erre az egyenességre felhívni magyar püspöktársaimnak, papjainak és összes magyar testvéreimnek figyelmét a haza javára.”

(—)

SINKA ISTVÁN VERSE

Öreg juhászné búcsúzik régi legelőktől

*A tájat, mi felhőkkel alkonyodik,
elnézvén, ó, hiába keresem
a volt mezőt, juhaim s ifjúságom
pusztáját, mi valahol összefolyik
az őszi zölddel: nem,
többé nem lelem sohasem!*

*Itt járt pedig egykor nagy csengőzajban
lakodalmas menetem, s pántlikás —
jó lovas kunilisi szekér-had,
zaj nélkül szinte a baramenti avarban.
Szép volt, s ma semmi más,
mint még egy utolsó rózsaszín villanás.*

*S aztán: évek során kis szülőtteimet,
ahol — úgy látom most — már bodza nőtt:
egymás után kék koporsójukban,
ott a lengő, szálló párák megett
elnyelte mind a zöld
síki táj, a nagy baramenti föld.*

*Állok a tájon, juhászné-öregasszony.
De nem látom im tejhordó talpigáim,
a furulyát se hallom, s a fekete
sípot se zengeni az alkonyodó laponon,
hol túl a rét fáin,
alusznak örökre porrá vált babáim.*

*Fülemben karika lóg: most kiakasztom;
vékony kis aranyka; nem viselem.
De kendőmbé csavarom emlékül e napra,
hogy én már több őszen, több tavaszon
erre a tájra nem,
nem térek vissza sohasem!*